

'Dokuzuncu Hariciye Koğuşu' ve sağlık

Züleyha Abdülbakioğlu

1983 yılında doğdu. İşletme lisans eğitiminin ardından sağlık yönetimi yüksek lisansını tamamladı. 18 yıl boyunca özel hastanelerde işletme, kurumsal iletişim ve pazarlama yöneticiliği görevlerinde bulundu. Sağlık Bakanlığına bağlı Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi'nde (USHAS) Tanıtım ve Pazarlama Müdürü olarak çalıştı. Hâlen özel bir sağlık grubunda yöneticilik yapmaktadır.

Türk edebiyatında hastalık ve sağlık denince akla ilk gelen eserlerden biri kuşkusuz ki bir tahlil romancısı Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'dur. Hasta bir insanın fiziksel ve psikolojik sorunlarını, aynı hastanın gözünden diğer insanları, doktorları, hastaneleri ve aslında yaşamı irdeleyen bu kısacık roman edebiyatımızın yapı taşlarından biridir. Üstelik roman otobiyografik türdedir. Yani yazarı Peyami Safa'nın kendi yaşadıkları ve haletiruhiyesinin yazılı bir dışavurumudur.

"Hayatım daima bir facia atmosferi içinde geçmiştir, her an kötü bir haber alacakmışım gibi..." diyen Cumhuriyet Dönemi Türk Romancısı Peyami Safa (1899-1961) edebiyatımızın en üretken yazarlarından. Babası Servet-i Fünûn şairlerinden İsmail Safa, annesi Server Bedia Hanım'dır. İki yaşında iken babasını ve kardeşini kaybeden Peyami Safa'nın çocukluğu yokluk içerisinde geçer, eğitimi yarım kalır ve erken yaşta para kazanarak ailesine destek olmaya çalışır. Dokuz yaşında yakalandığı kemik veremi yüzünden çocukluk ve ilk gençlik yılları hastanelerde geçen yazarın yaşamında bu hastalıktan kalan fiziksel ve ruhsal izlere uzun yıllar boyunca rastlamak mümkündür.

Yarım kalan eğitimini kendi imkânlarıyla tamamlamak için olağanüstü çaba gösteren Peyami Safa, kendi kendine Fransızca öğrenir ve gün gelir Fransızca dilbilgisi kitabı yazar. Yazarlık yaşamına 19'unda gazetecilikle başlayan Safa'nın

ilk öyküleri "Yirminci Asır" gazetesinde takma ad ile yayımlanır (Yazarın ilk yazılarında kullandığı mahlas, Server Bedi'dir. Hasta annesine bakabilmek ve edebi eser üretmenin hazzından ziyade, para kazanabilmek için yazdığı yazılarda kendi adını kullanmaması, annesinin isminden devşirme bir müstear isim kullanması manidardır.). Yakup Kadri, Yahya Kemal gibi önemli edebiyatçılarımızın bu öyküleri çok beğenerek yazarı cesaretlendirmesiyle Peyami Safa kendi imzasını kullanmaya başlar ve 43 yıl boyunca yazmaya devam eder.

Sağ kolunda baş gösteren kemik veremi yüzünden yedi yıl tedavi gören Peyami Safa'nın hastalığa dair tek deneyimi bundan ibaret değildir. Yazar, iki kardeşini de veremden, annesini üremi komasından kaybeder. Mutlu bir evlilik yapan Peyami Safa, eşi Nebahat Hanım'ın anlaşılmaz bir hastalığa tutulması ile alt üst olur. Başlarda yürüme güçlüğü çeken eş felç olur. Safa'nın hekim dostları Fahrettin Kerim Gökay ve Ayhan Songar tetkiklerde hiçbir bulguya rastlamadıkları hastalık için psiko-nörotik tanısı koyarlar. Peyami Safa'nın oğlu Merve Safa ise karaciğer iltihabından hayatını kaybeder.

Annesi Server Bedia Hanım Safa'nın çocukluğundan beri doktorluğa merakı olduğunu söyler. Peyami Safa'nın hastalıklarla ilgili deneyimleri ve araştırmaları onu tıp alanında iyi bir bilgi düzeyine ulaştırır. "Amatörlüğü olmayan tek mesleğin tıp olduğunu" belirten Prof. Dr. Ayhan Songar, arkadaşı ve hastası Peyami

Safa için "tecrübeli meslektaşım" ifadesini kullanır ve onu bir "istisna" kabul eder.

Yaşamının büyük çoğunluğu hastalıklarla geçen yazarın birçok eserinde bu hastalıkların yansımaları görülmekle birlikte kuşkusuz ki en özeli Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'dur. Zira Peyami Safa'nın kemik veremli yıllarının bir çıktısı olan kitap otobiyografik olarak kabul edilir. Yazar hasta kahramanına isim vermemiştir, yazarın kemik veremli kolu kesilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışken; kahramanının hasta organı bacağıdır. Ama eser bütünüyle Peyami Safa'nın kendi tedavi sürecinin deneyimleri, acıları ve bilgileriyle doludur. Bir hasta gözüyle hastane, hastalık, hekim, iç ve dış çevre ustalıkla aktarılır. Bir diğer kıymetli yazarımız Ahmet Hamdi Tanpınar bu kitap için "Acının ve ıstırapın yegâne kitabı." der.

Peki, nedir ne değildir Dokuzuncu Hariciye Koğuşu? Yazımıza konu olan romanın sayfalarına ömrümüze konu olan sağlık vizöründen detaylıca bakalım.

Roman 7 Teşrinisani (Kasım) 1929-10 Kânunuevvel (Aralık) 1929 tarihleri arasında, Cumhuriyet Gazetesi'nde tefrika edilmiştir. İlk baskısı; 1930 yılında, Resimli Ay Matbaasında yapılmıştır. Roman ayrıca, H.J. Kissling tarafından Almancaya çevrilmiş ve iki defa da beyaz perdeye aktarılmıştır.

Romanın ana konusu; yoksul ve hasta bir çocuğun, kendisinden dört yaş bü-

yük bir genç kıza olan platonik aşkı, birlikteliğe dönüşmeyen bu aşkın yarattığı stres ortamında artan rahatsızlık ve nihayet uzun süren bir tedavi süreci sonunda çocuğun iyileşmesinden oluşur.

Hatıra defteri niteliğindeki roman, olayların, intibaların, duygu ve düşüncelerin kahramanın ağzından anlatıldığı bir 'psikolojik ben' romanı olarak değerlendirilebilir. Romanın sekiz yaşından beri, hastalık yüzünden ıstırap çeken başkahramanı, aslında Peyami Safa'nın diğer romanlarındaki bazı kahramanlar gibi yazarın çeşitli fikirlerinin sözcüsü durumundadır.

Bu yazımızda irdelenen roman, 112 sayfadan ibaret olup Çocuklar Hastanesi başlıklı ilk sayfasında hastanecilerin iyi bildiği kendine has ortamı betimleyerek ilgi uyandırır: "...Köpüklenerek uçan ve uzaklarda kaybolan bir beyaz gömlek ve iyot, eter, yağ, ifrazat vesaire kokularından mürekkep, terkibi tamamıyla anlaşılmayan bir hastane kokusu." Bir başka bölümde ise yine o edebi hastane gözlemi dikkate değer: "Hızla girip çıkanlar, ağır ağır ve aranarak yürüyenler, bir köşede bekleyen askeri elbiseli fakülte talebesi, beyaz gömlekliler, asistanlar, doktorlar, yanımdan geçerken bıraktıkları mesleki koku ile kendilerini

tanıtan eczacılar, duvarlardaki cetvelleri okuyan hastalar. Gayet vahim işler etrafındaki sessiz faaliyet. Burası bir resmi daireye, bir mektebe, bir hastaneye, bir hamama, bir mağazaya, bir kışlaya ve bir mabede aynı zamanda benzer."

Hastalar ile hastaların birbirleri hakkındaki düşünce ve hislerini ustaca yorumlayan yazar şöyle der: "... Onlar ilk gördüklerini bile eskiden tanıyormuş gibidirler, aralarında kandan fazla akrabalık vardır; acının ve korkunun birleştirdiği müşterek bir manevi aileye mensup olduklarını hissederek, emindirler ki insanlar arasında sabretmesini, beklemesini onlar kadar bilen yoktur." Başka bir paragrafta bir gözlemci hasta olarak, "ellerini yıkayan operatörü", cerrahını bize şöyle tanıtır: "Yüzünde bıkkınlıkla sebatın kavgası var."

Özellikle sağlık profesyonelleri için okurken yüz gülümseten bir ifade vardır aynı bölümde: "Bir çığlık kopardım. Yara açıldı. Operatör eğildi ve benim pek iyi anladığım vahim bir teşhis yerine geçen manalı bir sesle mırıldandı: Hımm..."

Tüm tıbbi bilgi ve ilgisini yazara yönelten birçok doktor olmasına rağmen, sadece hastasıyla kurduğu dostça iletişim kanallarına hürmetinden tek birini ayrı

Sağlık Yöneticileri olarak bu kitapla yine bir gerçeği daha hatırlıyoruz. Tıbbi başarı sağlanmış ve mükemmel bir hastanecilik hizmeti sunulmuş dahi olsa "şifa ile taburcu" ettiğimiz hastalarımız bizi, odasına yemek götürüp getiren bir kadın personelimizin eleştirisiyle hatırlayabiliyor: "Kapı tekrar açıldı. Aynı kadın. Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme, beni hiç anlamayan, varlığımı inkâr eden gözlerle baktı. Niçin yemediğimi soruyor. İhtimal benim garabetim karşısında değişen gayr-i beşerî bir ses, çatlak ve topraklı bir ses."

tutar yazar, "Başka doktorları, bilhas- sa benim doktoru görmek arzusunu duyuyordum. Bu doktor, genç olmadı- ğı halde birçok siyasi sebeplerden dolayı henüz stajını bitirmemişti, fakat bana hepsinden yakın bir insandı ve dizimden ziyade sinirlerim üstündeki iyi tesirlerine muhtaçtım." Ama tabii her şeye karşın edebi bakış açısı bu doktorun cümlelerini yorumlarken de kendini belli eder: "Doktor: "Bu taze bir kadavra, yeni gelmiş." dedi. Taze ve kadavra kelimelerinin garip tezadı beni ürpertti."

Kitabın yürek burkan "Değişiyorum" baş- lıklı kısmında kahramanımızın yeni tanış- tığı Doktor Ragıp'ı bize anlattığı ve ona karşı hissettikleri gerçekten üzücüdür. Zira kahraman, platonik aşkı Nüzhet'in doktor olan müstakbel eşi ile bir aile sofrasında karşı karşıya gelir. Mutsuz ve aşık genç bir erkeğin tutkuyla sevdiği kıza rahat açılmamasının önemli bir se- bebi olan hastalığı, ne yazık ki duygusal hayatında "rakibi"nin hekim olmasıyla bir acizyet unsuru gibi masaya yatırılmıştır. Sevdiği kızın eşi olacak doktora karşı olumsuz önyargılarla dolu kahramanı- mız, kendini zaten yeterince bedbaht ve güçsüz hissederken bir de onun karşı- sında eşit bir damat adayı rakibi olarak değil, hasta ve desteğe muhtaç bir za- vallı olarak görünür. Durumdan duyduğu rahatsızlığı belli etmemeye çalışsa da bu mümkün değildir ancak doktorun ona karşı gösterdiği nazik ilgi, onun huzur- suzluğunu herkesten önce anlayıp konu- nun değişmesini sağlaması, olgunluğu ve bilgeliği kahramanı derinden sarsar. Nefret ettiğini zannettiği "rakibe" karşı sevgi duymaya başlar, onu anlamak, onu daha iyi tanımak hissi oluşur ve şöyle bitirir ilgili bölümü: "Tecessüs -hatta yeni başlayan bir sevgi- benim Doktor Ragıp'ı Nüzhet'e tercih etmemle neticeleniyordu. Galiba, düşmana dosttan fazla bağ- landığımız alaka noktası budur."

Kahraman Doktor Ragıp'ın fiziksel özel- liklerini anlatarak başladığı bölümde, as- lında kendinde olmayanları çekip almıştır öncelikle: "Uzun boy. Seyrek ince ve sarı saçlar. Etlerinin her parçası aynı pembe- likte, sıhatli bir baş... Daima gülmeye alışmış ve ciddi halinde bile gülümseyen bir ağız... Az kımlıdayan bir vücut, dik duruş, gözlerin sınırsız ve ölçülü bakışı."

Kahramanın aile dostları olan sevdiği kızın baba ve annesi, hatta sevdiği kızın ta kendisi farkında bile değilken, hasta- lığının konuşulmasından rahatsız oldu-

Yaşamının büyük çoğunluğu hastalıklarla geçen Peyami Safa'nın birçok eserinde bu hastalıkların yansımaları görülmekle birlikte kuşkusuz ki en özeli Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'dur. Zira Peyami Safa'nın kemik veremli yıllarının bir çıktısı olan kitap otobiyografik olarak kabul edilir. Yazar hasta kahramanına isim vermemiştir, yazarın kemik veremli kolu kesilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışken; kahramanının hasta organı bacağıdır. Ama eser bütünüyle yazarın kendi tedavi sürecinin deneyimleri, acıları ve bilgileriyle doludur. Bir hasta gözüyle hastane, hastalık, hekim, iç ve dış çevre ustalıkla aktarılır. Bir diğer kıymetli yazarımız Ahmet Hamdi Tanpınar bu kitap için "Acının ve ıstırabın yegâne kitabı." der.

ğunu anlayan ve ona empati gösteren yeni tanışığı Doktor Ragıp, konuyu de- ğiştiren kişi olarak roman kahramanının bir anda saygı ve sevgisini kazanır.

Kahramanın sevdiği kız Nüzhet'in anne- si, damat adayı Doktor Ragıp'ı çok be- ğenmekle birlikte, Nüzhet ile kahrama- nın iyi anlaşmasından rahatsız olmakta, kahramanı Nüzhet'ten uzaklaştırmak istemektedir. Bunu başarmak adına kul- landığı argüman ise bilimsellikten son derece uzak ve insani olarak düşündü- rücüdür. Zira anne, kızına kahramanın "mikrop" taşıdığını, bunun bulaşıcı ola- bileceğini ve kızına da çekebileceğini söyler. Her ne kadar Nüzhet bunları cid- diye almasa da konuşmaları gizlice işi- ten kahramanımız, tedavi süreci için ge- çici süre yerleştiği aile dostlarının evini o gün terk etmeye karar verir. Ve ruhsal hastalıkların bazen, fiziksel hastalıkların acılarını bastırabildiğini hatırlatır bize ya- zar: "Uyuyamadım, ağrılarım arttı, fakat ruhi azabıma nispetle çok asil, sade ve saf olan et ızdırabımı o gece sevdim."

Bir Yeşilçam filmi tadında tıbbi uygula- malar... Günümüz modern anestezi- si karşısında nostaljik müdahaleler... "Bayılmak derecesine geliyorum. Öteki asistanlar da koşular. Suyu eter damla- tarak içiriyorlardı."

Yedi yıl acısı çekilen hasta bacağın artık kesilmesi ihtimali gündeme gelince, uzuv kaybı karşısında hastaların duygularına tercüman olan edebi ifadeler: "Büyük bir uzvun boşluğunu hissetmeye nasıl da- yanacağımı anlamıyorum, bir diş çekti- dikten sonra bile yerinde ağızdan daha büyük bir boşluk kaldığı zannedildiği halde, ayrılan bir bacağın yerinde kalan uçurumun baş dönmesine nasıl alışılır?" Kitabın aynı bölümünde bir doktorun ağ- zından diğer doktorlar için biraz acıma- sızca sözler söyler yazar: "Amputatönl- er bence tababete dahil bir iş değildir, bunu kasaplar da yaparlar ve bir balta vuruşta bir uzvu uçururlar. Biz, biraz ten- türdiyot süreriz ve biraz da kloroformla hastayı uyuturuz. Farkı budur. Doktorluk, bu bacağı ve bu gençliği kurtarmaktır."

Hastaya ve hastalığına bütüncül yak- laşmayan hekimler için bir içli eleştiri: "O zaman bu tavsiyelerinden dolayı operatörü soğuk bulmuştum; mizacıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızıyordum bile: Hepsinde aynı kusuru buluyordum: Tedavilerinde hastanın psikolojisine yer vermemek."

Sağlık Yöneticileri olarak bu kitapla yine bir gerçeği daha hatırlıyoruz. Tıbbi başarı sağlanmış ve mükemmel bir hastanecilik hizmeti sunulmuş dahi olsa “şifa ile taburcu” ettiğimiz hastalarımız bizi, odasına yemek götürüp getiren bir kadın personelimizin eleştirisiyle hatırlayabiliyor: “Kapı tekrar açıldı. Aynı kadın. Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme, beni hiç anlamayan, varlığını inkâr eden gözlerle baktı. Niçin yemediğimi soruyor. İhtimal benim garabetim karşısında değişen gayr-i beşerî bir ses, çatlak ve topraklı bir ses.” Başka bir paragrafta odaya giren temizlik personeliyle ilgili yorum: “Yüzünü görmüyorum, hep yere bakıyor, gözlerini bir kere bile bana çevirmedi. Yerinden kaldırdığı masa onun gözünde benden daha mühim.”

Özellikle uzun süre yatmak zorunda kalan hastalarımızın manzarası... Gözünün görebildiği sınırlı sayıda şey dolayısıyla bir türlü ferahlamayan ruhlar ve aslında belki de bu sebeple geciken iyileşmeler... Sağlık mimarisinde insan odaklı modern yaklaşımların önemini hatırlatan satırlar: “Gözümün hiçbir görüş köşesi yok ki içine bir duvar parçası girmesin. Hep ve yalnız onları görüyorum. Bakıldıkça uzuyorlar, yükseliyorlar, sertleşiyor ve korkak, yumuşak bakışlarıma kaskatı çarpıyorlar, gözlerimi ezecekler. Deniz gibi yayılıyor ve beni çeviriyorlar. Serinliklerini hissediyorum. Denizde, çıplak vücudumu saran dalgaların birdenbire taş kesilmeleri gibi, duvarları giyiyorum.”

Vizit esnasında hekimlerin takındığı tulumların hastanın ruhundaki yansımala-

rı: “Odama iki erkek ve bir kadın girdi. Hiçbirini tanımiyorum. Erkekler çok ciddi. Benim odamda bulunuşuyla alakaları yokmuş gibi yatağıma yaklaştılar.”

“Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kâğıda *işaret etti*. *Sonra bana döndü: ‘Sana üçten yemek yazıyorum. – Sonra öğrendim ki bu hastanenin bir tabiri imiş. - Çok ye! Bak zayıfsın. Anladın mı?’ O kadar kaba, işinden bıkmış, sinirli bir soruşu vardı ki, nefretimi sesimin perdesiyle hissettirerek ‘Peki!’ dedim. Gene kağıtlara bir şeyler yazıldı, çıkıp gittiler. Birdenbire kendimi o kadar yalnız buldum ki, oda kapısında herhangi bir tanıdık yüz görüneydi, sevinçten haykıracak, yataktan atlayacak, boynuna sarılacak ve beni buradan alıp götürmesi için yalvaracaktım.”*

Hastanın bilgi edinme hakkına ufak bir dokunuş: “Kapımda bir adam bana ‘Hazırlan!’ dedi, ‘Bundan sonra sıra sende.’ Ne sırası? Bilmiyorum. Ameliyat mı? Pansuman mı? Ne yapacaklar?”

Tam manasıyla kıymetini hep kaybettiğimizde anladığımız o yüce sermaye: sağlık! “Bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat, itiyadın verdiği hissizlikle, sağlamların şuurundan kaçıp nasıl ve nereye saklanıyor? Onu ben görüyorum, çünkü benden uzak.”

Ameliyathane ortamının edebi tanımı: “Hayatın nasıl bir şey olduğunu unutturan bambaşka bir alem. Bir rüya odası. Uyuşturucu koku, belki de kloroform. Herkeste, geçireceğim tecrübenin

ehemmiyetini hissettiren bir vazifeperverlik. Operatörün küçük işaretleriyle büyük işler yapılıyor.”

Birkaç ameliyat ve uzun bir tedavi süreci sonrasında bacağı kesilmekten kurtulan ve iyileşen kahramanımız, odasında karaladığı kesik kesik notlarla tamamlar kitabını. “Bir gün hastanelerde okunmak için bir roman yazsam ve bu notlarımı içine karıştırısam...” der. Hastalık ve sağlığa dair söyleyebilecek daha iyi sözlerimiz olsaydı belki başkaydı; ama biz de o notlarla bitirelim yazımızı:

“Büyük bir hastalık geçirmeyenler, her şeyi anladıklarını iddia edemezler.”

“İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.”

Peyami Safa. Acısına, anısına, Türk edebiyatına bıraktığı büyük mirasına saygıyla...

Kaynaklar

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu İncelemesi, İbrahim Gökpınar, İbrahim Çetiner, Mustafa Orhan, Haziran 2007, <http://www.ege-edebiyat.org> (Erişim Tarihi: 15.08.2023).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Peyami Safa, Ötügen, İstanbul, 2021.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda Kitaplarla İlgili Çağrışımlar, Mehmet Nur Karakeçi, Karadeniz, 2018;(38).

Peyami Safa 60. Yıl Hatırası, Akademik İnceleme, Dr. Cengiz Karataş, Ankara, 2021.

Peyami, Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı, Beşir Ayvazoğlu, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.

Romancı Yönüyle Peyami Safa, Prof. Dr. Mehmet Tekin, Ötügen, İstanbul, Ekim 2014.